

सावधान लंपी आजारापासून आपले पशुधन सांभाळा

प्रा. किशोर जगताप
विषय विशेषज्ञ (पशू संवर्धन व दुग्धशास्त्र)

प्रा. दिप्ती पाटगावकर
कार्यक्रम समन्वयक
कृषि विज्ञान केंद्र, खामगाव

डॉ. तुकेश सुरपाम
विषय विशेषज्ञ (कृषी अभियांत्रिकी)

जनावरांमध्ये दिवसेंदिवस लंपी स्कीन डीसिज वाढत चालला आहे. त्यामुळे त्या आजारास प्रतिबंध करणे गरजेचे आहे. लंपी स्किन डिसीज हा साथीचा, त्वचारोग आहे. हा आजार गाय, म्हैस वर्गीय प्राण्यांमध्ये आढळतो. आज मितीस पाहिलं तर म्हशीमध्ये हा आजार आढळलेला दिसत नाही. हा आजार देवी गटातील कॅप्री पॉक्स या विषाणूमुळे होतो. हा विषाणू शेळी, मेंढी मधील देवी या आजारावरील विषाणूशी मिळता जुळता आहे. यापूर्वी संशोधनात या आजाराचा प्रादुर्भाव देशी जनावरापेक्षा संकरित गोवंशामध्ये अधिक असतो असे नमूद केलेले आहे, पण आज जर बघितलं तर आपल्या देशामध्ये हा आजार मोठ्या प्रमाणावर देशी गोवंशामध्ये दिसत आहे. विशेष करून हा आजार सर्व वयोगटाच्या नर आणि मादी मध्ये होत असला तरी लहान वासरामध्ये याची तीव्रता अधिक आहे.

आपल्या महाराष्ट्रात देखील हा आजार वाढू लागलेला आहे. त्यामुळे पशू वैद्यकीय अधिकारी यांच्या मदतीने प्रतिबंधात्मक उपायांचा सर्व पशूपालकांनी अवलंब केला पाहिजे. आपल्या महाराष्ट्र राज्यामधील जवळ जवळ २७ जिल्ह्यांमध्ये या आजाराचा फैलाव झालेला असून ११०८ गावात याचा प्रसार झालेला आहे. तर १९ सप्टेंबर पर्यंत २७१ जनावरे मृत्यूमुखी पडले आहेत. लंपी स्किन डिसीज याचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी महाराष्ट्र हे नियंत्रित क्षेत्र घोषित करण्यात आलेले आहे. हा आजार शेळी मेंढी मध्ये आढळणाऱ्या देवी आजाराशी जो कॅप्रीपॉक्स नावाची विषाणू आहेत त्या विषाणूशी या लंपी स्कीन आजाराचे विषाणू एका वर्गात मोडतात. असे जरी असले तरी हा आजार शेळ्या, मेंढ्यां तसेच कोंबड्यांमध्ये होत नाही. हा आजार घोडा तसेच हरणामध्ये देखील दुर्मिळ सापडलेला आहे. आजपर्यंत हा आजार मानवाला झालेला नाही अशीच नोंद आहे हे पशूपालकांनी ध्यानात घेणे गरजेचे आहे. दूध पितांना ते दूध चांगले उकळून घ्यावे. तसेच मांस खाताना ते मांस चांगले शिजवून घ्यावे. त्यामुळे मानवास दूध पिणे व मांस सेवन करणे हे सुरक्षित आहे.

लक्षण:

- जनावराला सुरुवातीला भरपूर ताप येतो. तो ताप एक आठवड्यापर्यंत राहतो.
- जनावराच्या नाकातून, तोंडातून, तसेच डोळ्यातून देखील पाणी गळते/ चिकट स्त्राव वाहतो.
- जनावराचे चारा खाण्याचे तसेच पाणी पिण्याचे प्रमाण कमी होते. चारा/पाणी खाण्याचे प्रमाण कमी झाल्यामुळे दुधाच्या उत्पादनामध्ये घट येते.
- डोळ्यातून पाणी गळत असल्यामुळे डोळ्याला चिपडे येतात.
- त्याच्या प्रजनन क्षमतेवर देखील परिणाम होतो.
- जनावराच्या अंगावर कडक आणि गोल आकाराच्या दहा ते पन्नास मिलिमीटर व्यासाच्या गाठी येऊन त्यावर खपल्या पडतात. खपली गळून पडल्यानंतर जवळजवळ एक महिन्यापर्यंत तो विषाणू तेथेच राहतो.
- काही जनावरांमध्ये त्यांच्या पायावर सूज येते आणि काहीमध्ये सूज आल्यामुळे जनावर लंगडते.
- गाभण जनावरांमध्ये या आजाराची लागण झाल्यास गर्भपात होण्याची शक्यता असते किंवा त्या जनावरांपासून जन्मणारे वासरू देखील अशक्त होते.
- लसिका ग्रंथी वर सूज येते.
- याच कारणामुळे रोगी जनावरे निरोगी जनावरांपासून वेगळी ठेवणे गरजेचे आहे.

प्रसार:

या आजाराचा प्रसार प्रामुख्याने चावणाऱ्या माशा (यामध्ये स्ट्रोमॅक्सिस, टॅबॅनस, हिर्मॅटोबिया, वयुलीकोईड) गोचीड, डस (एडीस) गोमाशा, चिलटे, पिसा, उवा या मार्फत होतो.

- बाधित जनावरे यांचा जर संपर्क रोगी जनावरास आला तर त्यांच्या स्पर्शाने देखील हा आजार जडतो. हा विषाणू संक्रमण झाल्यापासून १ ते २ आठवड्यापर्यंत त्या जनावराच्या रक्तामध्येच राहतो आणि त्यानंतर इतर भागांमध्ये संक्रमित होतो.
- हा आजार निरोगी व बाधित जनावरे यांच्यातील प्रत्यक्ष स्पर्शाने किंवा नाकातील तोंडातील स्त्रावणे दूषित झालेला चारा तसेच पाण्यामार्फत पसरतो.

उपाय:

या प्रकारच्या आजारावर कोणताच ठोस उपाय नाही, पण हा आजार होऊ नये म्हणून प्रतिबंधात्मक उपाय म्हणून लसीकरण करून घेणे गरजेचे आहे. उपाय करावयाचे झाल्यास गोठ्यामध्ये डस, गोमाशा, गोचीड इत्यादी होणार नाहीत याची काळजी घेतली पाहिजे. हा आजार होऊ नये

म्हणून ज्या बाजारातून जनावरांची खरेदी विक्री होते तो बाजार बंद ठेवला पाहिजे. जनावरावर उपचार करत असताना प्रत्येक वेळेस सुई ही बदलली जावी याची दक्षता घेणे गरजेचे आहे. हा आजार सुरू असेपर्यंत बाहेरील व्यक्ती किंवा डॉक्टर जर येणार असतील तर प्रथम त्यांचे निर्जंतुकीकरण करणे गरजेचे आहे. बाधित जनावरे व निरोगी जनावरे यांना एकाच वेळेस चरण्यासाठी सोडू नये. जनावराच्या गोठ्यात डस, मच्छर, गोचीड यांचे निर्मूलन करण्यासाठी प्रयत्न केले गेले पाहिजे. कीटकनाशक यांचा जनावराच्या अंगावर तसेच गोठ्यामध्ये फवारा करणे गरजेचे आहे. गोठ्यामध्ये सोडियम हायपोक्लोराईड फवारावे. हे जर मिळालं नाही तर फिनेल याची फवारणी करावी.

जनावराच्या शरीरावर तसेच जनावराच्या गोठ्यामध्ये फवारण्यासाठी काही वापरावाची ते खालील प्रमाणे आहेत आणि त्यांची मात्रा देखील सांगितल्याप्रमाणे घेणे गरजेचे आहे

- सायपरमेथ्रीन दहा टक्के एक मिली लिटर पाण्यामध्ये घेऊन ते जनावराच्या अंगावर फवारण्यासाठी वापरावे व गोठा फवारणीसाठी दोन मि.ली. सायपरमेथ्रीन एका लिटर पाण्यामध्ये घेऊन गोठा फवारून घ्यावा.
- फ्ल्युमेथरीन एक टक्का घेऊन फक्त गाईच्या पाठीच्या कण्या पासून ते शेंपटीपर्यंत लावून घ्यावे.
- आईव्हर मेक्टिन ०.२ मिलीग्राम प्रति किलो वजनामा घेऊन ते इंजेक्शन द्वारे जनावरास द्यावे.

फवारणी करत असताना कोणती काळजी घ्यावी:

- फवारणी करण्यापूर्वी जनावरास भरपूर पाणी पाजावे.
- जनावरांना उघड्या मैदानावर नेऊन फवारणी करावी आणि जोपर्यंत शरीरावरील पाणी सुकत नाही तोपर्यंत तिथेच थांबावे.
- फवारणीनंतर जनावराने अंगावर चाटू म्हणून ते सुके पर्यंत तोंडाला मुस्कं किंवा मुंगसे बांधावे.
- वापरलेले कीटकनाशकाचे डब्बे इकडे तिकडे फेकून आहेत जर फेकले असतील तर ते गोळा करून त्याची योग्य ती विल्हेवाट लावावी नसता जनावराने जर ते चाटले तर विषबाधा होण्याची शक्यता असते.
- वापरलेली भांडी पाणी पिण्यासाठी जनावरांना वापरू नये.
- या रोगाचा जास्त प्रसार होऊ नये म्हणून जिथे हा आजार आढळला त्या परिसरातील पाच किलोमीटरच्या परिघामधील पशुधनाचे लसीकरण करणे गरजेचे आहे.
- वनस्पतीजन्य कीटकनाशक सांगायचे झाल्यास निम तेल दहा मीली निलगिरी तेल व करंज तेल दहा मिली हे एका लिटर पाण्यामध्ये त्याचा द्रावण करून त्यामध्ये साबणाचा चुरा मिसळायचा व संपूर्ण द्रावण ढवळून घ्या घेतल्यानंतर हे द्रावण जनावराच्या अंगावरील गाठीवर लावावे तसेच फवारावे.

(संपर्क: +९१ ९८८१९३४१४७)

थंडीच्या काळात अंजीर बागेचे व्यवस्थापन

- बागेची स्वच्छता व व्यवस्थापन महत्वाचे.
- पिकांचे पोषण व पाणी व्यवस्थापन.
- बदलत्या हवामानाप्रमाणे बहरतात बदल करणे काळाची गरज.
- बागेच्या पश्चिम व उत्तरेस वारा प्रतिबंधक झाडे उदा. सुरू, निरगुडी, मलबेरी, करंज, शेवगा, हलगा, पांगारा, जांभूळ इ. लागवड करावी.
- हिवाळ्यात बागेतील झाडांत पसरणारी वाटाणा, वाल, चवळी, घेवडा, पानकोबी, फुलकोबी, पालेभाज्या आदी मिश्र पिके घ्यावीत, म्हणजे जमिनीत उष्णतामान टिकून राहण्यास मदत होते.
- अंजीर बागेला विहिरीचे, पाटाचे पाणी घ्यावे. त्यामुळे जमिनीलगतच्या हवेचे उष्णतामान थोडे वाढते आणि झाडांच्या वाढीवर थंडीचा विपरीत परिणाम होत नाही.
- अंजीर बागेत रात्री जागोजागी शेकोटी पेटवून धूर धुमसत राहिल असे पाहावे. त्यामुळे बागेत धुराचे दाट आवरण तयार होईल व बागेचे तापमान वाढीस मदत होईल.
- अंजीर बागेच्या वाफ्यांमध्ये शक्य असल्यास कडबा, गवत, सरमाड, पालापाचोळाचे आच्छादन करावे.
- लहान लावलेली कलमे, रोपवाटिकेतील रोपे व कलमे यांना तुरंट्या, कडबा, पाचट अथवा पॉलिथिनचे छप्पर करावे.
- थंडीचे प्रमाण वाढल्यास प्रति झाड २०० ते ५०० ग्रॅम या प्रमाणात म्युरेट ऑफ पोटॅश किंवा सल्फेट ऑफ पोटॅश हे स्वतः जमिनीतून घ्यावे. असे केल्यास फळ गळ थांबते.
- पोटॅश नायट्रेट किंवा पोटॅश क्लोराईड त्याचे कमी तीव्रतेचे द्रावण झाडास दिल्यास झाडांचा काटकपणा वाढू शकतो.
- तांबेरा नियंत्रणासाठी बोर्डो मिश्रण एक टक्का किंवा तीन ग्रॅम डायथेन एम ४९ अधिक बाविस्टीन एक ग्रॅम कार्बेन्डाझिम प्रति लिटर पाण्यात मिसळून १५ दिवसांनी फवारावे.
- अंजिराची निरोगी झाडे, अशक्त, रोगट किंवा कीडग्रस्त झाडापेक्षा जास्त थंडी सहन करू शकतात. त्याकरिता अंजीर बागेची उत्तम निगा ठेवून अंजिराची झाडे निरोगी व कीडरहित असणे अत्यंत महत्वाचे आहे.